

HAMILTON

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 10 april 2008*

I mål C-412/06,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, framställd av Oberlandesgericht Stuttgart (Tyskland) genom beslut av den 2 oktober 2006, som inkom till domstolen den 10 oktober 2006, i målet

meddelar

Annelore Hamilton

mot

Volksbank Filder eG,

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden P. Jann samt domarna A. Tizzano, A. Borg Barthet, M. Ilešič (referent) och E. Levits,

* Rättegångsspråk: tyska.

generaladvokat: M. Poiares Maduro,
justitiesekreterare: handläggaren B. Fülöp,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 20 september 2007,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Annelore Hamilton, genom K.-O. Knops, Rechtsanwalt,

— Volksbank Filder eG, genom M. Siegmann och J. Höger, Rechtsanwälte,

— Tysklands regering, genom M. Lumma och A. Günther, båda i egenskap av ombud,

— Polens regering, genom E. Ośniecka-Tamecka, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom A. Aresu och V. Kreuzschitz, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 21 november 2007 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 85/577/EEG av den 20 december 1985 för att skydda konsumenten i de fall då avtal ingås utanför fasta affärslokaler (EGT L 372, s. 31; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 83) (nedan kallat hemförsäljningsdirektivet).

- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Annelore Hamilton och Volksbank Filder eG (nedan kallad Volksbank) angående en begäran om ogiltigförklaring av ett kreditavtal och återbetalning av den ränta som betalats.

Tillämpliga bestämmelser

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

- 3 I fjärde skälet i hemförsäljningsdirektivet anges följande:

”Det som särskilt kännetecknar de avtal som ingås utanför näringsidkarens fasta affärslokaler är att det i regel är näringsidkaren som inleder avtalsförhandlingarna,

något som konsumenten inte är förberedd på eller som han inte väntat sig. Konsumenten kan ofta inte jämföra kvaliteten och priset på erbjudandet med andra erbjudanden. Detta överraskningsmoment föreligger i allmänhet inte bara vid avtal som ingås vid hemförsäljning utan också vid andra former av avtal som ingås med en näringsidkare utanför dennes fasta affärslokaler.”

4 Femte skälet i direktivet har följande lydelse:

”Konsumenten bör ges rätt att säga upp avtalet inom en period av minst sju dagar för att kunna bedöma de skyldigheter som uppstår enligt avtalet.”

5 I artikel 1.1 i nämnda direktiv föreskrivs följande:

”Detta direktiv skall gälla för avtal där en näringsidkare tillhandahåller en konsument varor eller tjänster, när besöket inte äger rum på konsumentens uttryckliga begäran. Direktivet omfattar avtal som ingås

...

— under ett besök som näringsidkaren avlägger

i) i konsumentens ... hem

...”

6 I artikel 4 i samma direktiv föreskrivs följande:

”När det gäller transaktioner som omfattas av artikel 1 skall näringsidkare skriftligen informera konsumenterna om deras rätt att häva avtalet inom den period som föreskrivs i artikel 5 samt om namn och adress till den gentemot vilken denna rätt kan utövas.

Sådan information skall vara daterad och innehålla sådana detaljerade upplysningar som gör det möjligt att identifiera kontraktet. Den skall överlämnas till konsumenten

a) för fall som anges i artikel 1.1: när avtalet ingås,

...

Medlemsstaterna skall se till att deras nationella lagstiftning innehåller lämpliga bestämmelser som skyddar konsumenten i de fall sådan information som anges i denna artikel saknas.”

7 I artikel 5 i hemförsäljningsdirektivet föreskrivs följande:

”1. Konsumenten skall ha rätt att avsäga sig rättsverkningarna av sitt åtagande genom att skicka ett meddelande inom minst sju dagar från det han mottagit informationen enligt artikel 4. Ett sådant förfarande skall föreskrivas i den nationella lagstiftningen. ...

2. Att lämna ett sådant meddelande skall ha den verkan att konsumenten befrias från alla förpliktelser enligt det uppsagda avtalet.”

8 Artikel 7 i nämnda direktiv har följande lydelse:

”Om konsumenten använder sig av sin rätt att säga upp avtalet, skall de rättsliga verkningarna av en sådan uppsägning regleras genom nationell lagstiftning, särskilt beträffande återbetalning för de levererade varorna eller för utförda tjänster och beträffande återlämning av de mottagna varorna.”

9 I artikel 8 i direktivet föreskrivs följande:

”Detta direktiv skall inte hindra medlemsstaterna från att anta eller bibehålla fördelaktigare föreskrifter till skydd för konsumenterna på det område som faller under direktivet.”

Den nationella lagstiftningen

- 10 I 2 § punkt 1 fjärde meningen lagen om hävning av avtal som har ingåtts vid hemförsäljning och liknande försäljning (Gesetz über den Widerruf von Haustürgeschäften und ähnlichen Geschäften) av den 16 januari 1986 (BGBl. I 1986, s. 122), i den lydelse som var tillämplig i målet vid den nationella domstolen, föreskrevs följande:

”Uteblir ... information, upphör konsumentens rätt att häva [”Widerruf”] avtalet inte förrän en månad efter det att båda parterna helt har fullgjort sina förpliktelser.”

- 11 Vid tillämpningen av denna bestämmelse ska felaktig information betraktas som utebliven information.

Twisten vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 12 Annelore Hamilton undertecknade den 17 november 1992 i sitt hem ett kreditavtal (nedan kallat det aktuella kreditavtalet) med den bank vars rättigheter övertogs av Volksbank, för att finansiera ett förvärv av andelar i en fastighetsfond.

- 13 Avtalet innehöll, i enlighet med konsumentkreditlagen (Verbrauchercreditgesetz) av den 17 december 1990 (BGBl. I 1990, s. 2840), följande information om hävningsrätten: ”Om lånebeloppet har utbetalats till låntagaren skall hävning inte anses ha skett om låntagaren inte har återbetalat lånet inom två veckor efter det att avtalet hävdes eller lånet utbetalades.”
- 14 Den 16 december 1992 undertecknade anställda vid den bank vars rättigheter överogs av Volksbank nämnda avtal, och banken betalade ut det lånade beloppet till Annelore Hamilton, som därefter började betala ränta på detta lån.
- 15 Det bolag som förvaltade den fastighetsfond i vilken Annelore Hamilton hade förvärvat andelar gick i konkurs under år 1997. De månatliga utdelningarna från fonden, som täckte en väsentlig del av räntorna för det aktuella kreditavtalet, minskade därför avsevärt. Annelore Hamilton beslutade följaktligen att konvertera lånet genom att ingå ett bosparavtal och ta ett mellanlån. I slutet av april 1998 hade hon således återbetalat hela lånet till den bank vars rättigheter överogs av Volksbank, som följaktligen återlämnade säkerheten för lånet.
- 16 Den 16 maj 2002 hävde Annelore Hamilton det aktuella kreditavtalet med stöd av domen av den 13 december 2001 i mål C-481/99, Heininger (REG 2001, s. I-9945).
- 17 Den 27 december 2004 väckte Annelore Hamilton talan mot Volksbank och yrkade därvid dels att den ränta som erlagts i enlighet med det aktuella kreditavtalet och det lånebelopp som beviljats enligt avtalet skulle återbetalas, dels att hon skulle tilldömas ersättning avseende den ränta som erlagts till den bank hos vilken hon hade undertecknat sitt bosparavtal.

- 18 Enligt Oberlandesgericht Stuttgart omfattas det aktuella kreditavtalet av tillämpningsområdet för artikel 1.1 andra strecksatsen i i hemförsäljningsdirektivet, eftersom Annelore Hamilton hade förhandlat och undertecknat avtalet i sitt hem.
- 19 Oberlandesgericht Stuttgart anser emellertid att det är oklart huruvida bestämmelserna i 2 § punkt 1 fjärde meningen lagen om hävning av avtal som har ingåtts vid hemförsäljning och liknande försäljning kan anses utgöra ”lämpliga bestämmelser som skyddar konsumenten”, eftersom det däri föreskrivs att hävningsrätten upphör i en sådan situation som den som är aktuell i tvisten vid den nationella domstolen.
- 20 Mot denna bakgrund beslutade Oberlandesgericht Stuttgart att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

”1) Ska artiklarna 4 första stycket och 5.1 i [hemförsäljningsdirektivet] tolkas så, att den nationella lagstiftaren tidsmässigt kan begränsa den rätt att häva ett avtal som framgår av artikel 5 i direktivet, på så sätt att denna rätt upphör en månad efter det att båda parterna helt har fullgjort sina avtalsenliga förpliktelser, trots att konsumenten har erhållit felaktig information?

För det fall att domstolen besvarar den första frågan nekande:

2) Ska [hemförsäljningsdirektivet] tolkas så, att konsumentens rätt att häva avtalet – även efter det att detta har avvecklats – inte kan förverkas, om konsumenten inte har informerats i enlighet med artikel 4 första stycket i direktivet?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Huruvida frågorna kan tas upp till sakprövning

- 21 Volksbank har gjort gällande att det är oklart huruvida begäran om förhandsavgörande kan tas upp till sakprövning, eftersom det aktuella kreditavtalet, enligt banken, inte har ingåtts vid hemförsäljning. Volksbank anser att frågorna följaktligen är hypotetiska.
- 22 Europeiska gemenskapernas kommission har däremot gjort gällande att domstolen, inom ramen för begäran om förhandsavgörande, ska undersöka huruvida – efter det att Annelore Hamilton hävt det aktuella kreditavtalet genom att återbetala lånet i förtid – en ny hävning av kontraktet är möjlig. Kommissionen har preciserat, med hänsyn särskilt till punkt 35 i domen i det ovannämnda målet Heininger, punkterna 69 och 70 i domen av den 25 oktober 2005 i mål C-350/03, Schulte (REG 2005, s. I-9215), samt punkt 34 i begäran om förhandsavgörande, att frågan huruvida ett fastighetskreditavtal kan hävas visserligen omfattas av hemförsäljningsdirektivets tillämpningsområde. Följderna av hävningen regleras emellertid i nationell rätt, som dock i möjligaste mån ska tolkas mot bakgrund av direktivets lydelse och syfte. Enligt kommissionen kan följaktligen begäran om förhandsavgörande tas upp till sakprövning.
- 23 Domstolen erinrar om att det uteslutande ankommer på den nationella domstolen, vid vilken tvisten anhängiggjorts och som har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till domstolen. Domstolen har emellertid ansett att den inte kan besvara

en tolkningsfråga från en nationell domstol då det är uppenbart att den av den nationella domstolen begärda tolkningen av gemenskapsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller föremålet för tvisten i målet vid den nationella domstolen eller när frågan är hypotetisk (se domen i det ovannämnda målet Schulte, punkt 43 och där angiven rättspraxis).

- 24 Det kan emellertid inte anses att det är uppenbart att tolkningsfrågorna i förevarande mål är hypotetiska eller saknar samband med de verkliga omständigheterna eller med föremålet för tvisten i målet vid den nationella domstolen, eftersom dels dessa tolkningsfrågor rör tolkningen av hemförsäljningsdirektivet, dels det aktuella kreditavtalet, såsom det erinras om i punkt 18 i förevarande dom, omfattas av tillämpningsområdet för artikel 1.1 andra strecksatsen i i nämnda direktiv.
- 25 Domstolen konstaterar följaktligen att tolkningsfrågorna kan tas upp till sakprövning.

Prövning i sak

Yttranden som har inkommit till domstolen

- 26 Annelore Hamilton har gjort gällande att en konsument som inte har fått korrekt information om sin hävningsrätt inte får kännedom om denna vare sig genom att helt fullgöra sina förpliktelser eller en månad efter fullgörandet. De nationella

bestämmelser som är aktuella i målet vid den nationella domstolen utgör således inte lämpliga bestämmelser som skyddar konsumenten. Hon har tillagt att det i hemförsäljningsdirektivet föreskrivs att näringsidkaren ska informera konsumenten om hans hävningsrätt och att den frist på minst sju dagar som föreskrivs i artikel 5.1 i direktivet börjar löpa först från det han mottagit information från näringsidkaren om denna rättighet.

27 Volksbank har gjort gällande att lämpliga bestämmelser som skyddar konsumenten enligt artikel 4 tredje stycket i hemförsäljningsdirektivet består av bestämmelser som kan befria konsumenter från de risker som är förenade med finansiella placeringar, oberoende av en hävning av ett avtal som ingåtts vid hemförsäljning.

28 Under alla omständigheter har Volksbank gjort gällande dels att domen i det ovan nämnda målet Heininger rör fastighetskrediter och inte sådana kreditavtal som det som är aktuellt i målet vid den nationella domstolen, dels att fristen för hävningsrätten i målet vid den nationella domstolen börjar löpa från det att det aktuella kreditavtalet helt har fullgjorts och inte från det att det ingås, vilket var fallet i målet Heininger.

29 Den tyska regeringen har gjort gällande att det avtalsförhållande som är aktuellt i målet vid den nationella domstolen, som pågick under sex år, avlöpte korrekt. När avtalet hade fullgjorts och fristen på en månad efter fullgörandet löpt ut skulle därför näringsidkaren kunna anse att avtalsförhållandet inte längre kunde utgöra föremål för en tvist. Vidare ger de nationella bestämmelser som är aktuella i målet vid den nationella domstolen konsumenten tillräckligt med tid, nämligen avtalets hela löptid och en månad efter det att det fullgjorts, för att häva ett avtal som ingåtts vid hemförsäljning. Dessutom föreskrivs det en tidsbegränsning av denna hävningsrätt även i vissa andra direktiv som har till syfte att skydda konsumenten.

- 30 Den polska regeringen har betonat att tidsbegränsningen av rätten att häva avtal som ingås utanför fasta affärslokaler, trots brist på information eller felaktig information om denna rättighet, i princip inte står i strid med hemförsäljningsdirektivet. Begränsningen ska dock vara utformad på ett sådant sätt att konsumenten kan få kännedom om sina rättigheter genom annan information än den som näringsidkaren tillhandahållit. Denna regering har gjort gällande att i enlighet med artikel 4 tredje stycket i hemförsäljningsdirektivet ska nämnda begränsning, som även innebär ett fastställande av den period under vilken hävningsrätten kan utövas, föreskrivas i varje medlemsstats nationella lagstiftning.
- 31 Kommissionen har i huvudsak gjort gällande att det visserligen, enligt domen i det ovannämnda målet *Heininger*, är rättsstridigt att tidsbegränsa hävningsrätten med utgångspunkt från avtalets ingående. De bestämmelser som är aktuella i målet vid den nationella domstolen avser dock en tidsbegränsning av denna rättighet med utgångspunkt från fullgörandet av avtalet.

Domstolens svar

- 32 Domstolen konstaterar inledningsvis att hemförsäljningsdirektivets huvudsakliga syfte är att skydda konsumenten mot den risk som härrör just från de speciella omständigheterna i samband med avtal som ingås utanför fasta affärslokaler (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet *Schulte*, punkt 66).
- 33 I femte skälet i hemförsäljningsdirektivet preciseras således att konsumenten bör ges rätt att säga upp avtalet inom en period av minst sju dagar för att kunna bedöma de skyldigheter som uppstår enligt avtalet. Den omständigheten att den minsta fristen på sju dagar ska räknas från det att konsumenten mottagit informationen från

näringsidkaren beträffande sin hävningsrätt låter sig förklaras av övervägandet att det är omöjligt för konsumenten att utöva sin hävningsrätt, om han inte vet att han har en sådan (domen i det ovannämnda målet Heininger, punkt 45).

- 34 Det ska emellertid konstateras att enligt de uppgifter som inkommit från den nationella domstolen har Volksbank gett Annelore Hamilton felaktig information om hennes rätt att häva det aktuella kreditavtalet och att hon, enligt sitt skriftliga yttrande, följaktligen förlorade möjligheten att utöva denna rättighet. Det ska även konstateras att parterna i målet vid den nationella domstolen helt har fullgjort sina förpliktelser enligt avtalet.
- 35 Såsom generaladvokaten har angett i punkterna 18 och 19 i sitt förslag till avgörande ska felaktig information om utövandet av hävningsrätten som lämnas skriftligen till konsumenten likställas med helt utebliven information i detta hänseende, eftersom konsumenten, i båda fallen, på samma sätt vilseleds vad gäller hävningsrätten.
- 36 Vad gäller sådana situationer föreskrivs det i artikel 4 tredje stycket i hemförsäljningsdirektivet att "[m]edlemsstaterna skall se till att deras nationella lagstiftning innehåller lämpliga bestämmelser som skyddar konsumenten".
- 37 I målet vid den nationella domstolen uppstår följaktligen frågan huruvida en bestämmelse – enligt vilken den hävningsrätt som föreskrivs i artikel 5.1 i direktivet upphör en månad efter det att parterna helt har fullgjort sina förpliktelser enligt ett kreditavtal med lång löptid, när konsumenten har erhållit felaktig information avseende utövandet av hävningsrätten – likväl kan anses utgöra en lämplig bestämmelse som skyddar konsumenten i den mening som avses i artikel 4 tredje stycket i samma direktiv.

- 38 Domstolen konstaterar i detta hänseende att det uttryck ”lämpliga bestämmelser som skyddar konsumenten” som det hänvisas till i artikel 4 tredje stycket i hemförsäljningsdirektivet visar att gemenskapslagstiftaren har haft för avsikt att dessa bestämmelser ska ha en enhetlig räckvidd på gemenskapsnivå.
- 39 Ordet ”lämpliga” i bestämmelsen visar att nämnda bestämmelser inte är avsedda att utgöra ett fullständigt skydd för konsumenterna. Det utrymme för skönsmåsig bedömning som medlemsstaterna förfogar över ska nämligen användas i enlighet med såväl hemförsäljningsdirektivets huvudsakliga syfte som dess övriga bestämmelser.
- 40 Det är visserligen riktigt att hemförsäljningsdirektivets huvudsakliga syfte är att skydda konsumenten, vilket det erinras om i punkt 32 i förevarande dom, men såväl den allmänna systematiken som lydelsen i flera av direktivets bestämmelser visar att det förekommer vissa begränsningar av skyddet.
- 41 Vad gäller särskilt syftet med hävningsfristen anges det i femte skälet i direktivet att nämnda frist ger konsumenten möjlighet att ”bedöma de skyldigheter som uppstår enligt avtalet” som ingåtts vid hemförsäljning, vilket det erinrats om i punkt 33 i förevarande dom. Hänvisningen i nämnda skäl till uttrycket ”skyldigheter som uppstår enligt avtalet” visar nämligen att konsumenten kan häva avtalet under dess giltighetstid.
- 42 Likaså föreskrivs det i den bestämmelse som rör hävningsrätten, det vill säga artikel 5.1 i hemförsäljningsdirektivet, bland annat att ”[k]onsumenten skall ha rätt att avsäga sig rättsverkningarna av sitt åtagande”. Såsom Volksbank har gjort gällande under förhandlingen vid domstolen visar ordet ”åtagande” i denna bestämmelse att

hävningens rätten kan utövas utom om konsumenten, vid utövandet av rättigheten, inte har några åtaganden enligt det hävda avtalet. Denna logik följer av en av de allmänna civilrättsliga principerna, nämligen den omständigheten att ett fullständigt fullgörande av ett avtal i allmänhet utgör en följd av att avtalets parter ömsesidigt har fullgjort sina förpliktelser enligt avtalet och att det avslutats.

43 Enligt artikel 5.2 i samma direktiv, som rör följderna av utövandet av hävningsrätten, ska dessutom ett meddelande om hävning ha den verkan att konsumenten befrias från ”alla förpliktelser enligt det uppsagda avtalet”. Begreppet förpliktelser i bestämmelsen visar att den omständigheten att det förekommer sådana följder förutsätter att konsumenten har utövat sin rätt att häva ett avtal under avtalets löptid, medan det inte längre förekommer några förpliktelser när avtalet har fullgjorts helt.

44 Dessutom, vad gäller rättsverkningarna av en hävning, särskilt beträffande återbetalning för de levererade varorna eller för utförda tjänster och beträffande återlämning av de mottagna varorna, hänvisas det i artikel 7 i hemförsäljningsdirektivet till nationella bestämmelser.

45 Härav följer att en bestämmelse, enligt vilken den omständigheten att parterna helt har fullgjort sina förpliktelser enligt ett kreditavtal med lång löptid medför att hävningsrätten upphör, utgör en lämplig bestämmelse i den mening som avses i artikel 4 tredje stycket i hemförsäljningsdirektivet.

46 Denna tolkning påverkas inte av domarna i de ovannämnda målen *Heininger* och *Schulte* eller av domen av den 25 oktober 2005 i mål C-229/04, *Crailsheimer Volksbank* (REG 2005, s. I-9273). Det framgår nämligen av punkterna 16 och 18 i domen i det ovannämnda målet *Heininger*, av punkt 26 i domen i det ovannämnda målet

Schulte och av punkt 24 i domen i det ovannämnda målet Crailsheimer Volksbank att domstolens tolkning av hemförsäljningsdirektivet i nämnda domar rör kreditavtal som inte hade fullgjorts helt. Detta är emellertid inte fallet i målet vid den nationella domstolen.

- 47 Närmare bestämt fastslog domstolen i domen i det ovannämnda målet Heininger att hemförsäljningsdirektivet utgör hinder för att den nationella lagstiftaren tillämpar en ettårsfrist, räknad från avtalets ingående, för att utöva den hävningsrätt som införts genom artikel 5 i detta direktiv, om konsumenten inte har fått den information som föreskrivs i artikel 4 i nämnda direktiv. Såsom Volksbank, den tyska regeringen och kommissionen med rätta har gjort gällande är detta emellertid inte fallet i målet vid den nationella domstolen. I det fallet har nämligen den nationella lagstiftaren tillämpat en frist på en månad från det att avtalsparterna helt har fullgjort sina förpliktelser enligt avtalet.
- 48 Vad gäller den frist på en månad som föreskrivs i den nationella lagstiftning som är aktuell i målet vid den nationella domstolen, erinrar domstolen om att hemförsäljningsdirektivet, enligt artikel 8 i direktivet, inte ska hindra medlemsstaterna från att anta eller bibehålla fördelaktigare föreskrifter till skydd för konsumenterna på det område som faller under direktivet.
- 49 Av vad som anförts följer att den första frågan ska besvaras på följande sätt. Hemförsäljningsdirektivet ska tolkas så att den nationella lagstiftaren kan föreskriva att den hävningsrätt som införts genom artikel 5.1 i direktivet kan utövas senast en månad efter det att avtalsparterna helt har fullgjort sina förpliktelser enligt ett kreditavtal med lång löptid, när konsumenten har erhållit felaktig information avseende de närmare bestämmelserna om utövandet av hävningsrätten.
- 50 Mot bakgrund av svaret på den första frågan, saknas anledning att besvara den andra frågan.

Rättegångskostnader

- 51 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Rådets direktiv 85/577/EEG av den 20 december 1985 för att skydda konsumenten i de fall då avtal ingås utanför fasta affärslokaler ska tolkas så, att den nationella lagstiftaren kan föreskriva att den hävningsrätt som införts genom artikel 5.1 i direktivet kan utövas senast en månad efter det att avtalsparterna helt har fullgjort sina förpliktelser enligt ett kreditavtal med lång löptid, när konsumenten har erhållit felaktig information avseende de närmare bestämmelserna om utövandet av hävningsrätten.

Underskrifter